
Sosyal Dışlanma ve İnsan Onuruna Yakışır İş: Yoksunlukların Algılanması*

İlhan DOĞAN**

ÖZET

Yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramları yoksunluklar boyutuyla karşılaştırıldığında sosyal dışlanma yaklaşımının maddi yoksunluklarla beraber temel haklar ve sosyal ilişkilerle ilgili yoksunlukları da kapsadığı görülmektedir. Sosyal dışlanma yaklaşımı bu yönüyle mutlak yoksulluk yaklaşımından farklılık göstermektedir. Bu çalışmada önce sosyal dışlanma kavramının mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarıyla kapsamlı bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu değerlendirmede sosyal dışlanma kavramının çalışma hayatında işle ilgili yoksunlukların algılanmasında mutlak yoksulluk yaklaşımından daha kapsamlı ve kullanılabilir olabileceği düşünülmektedir. Bu değerlendirmenin ardından insana yakışır iş kavramının unsurları çalışma koşulları ve işle ilgili yoksunluklarla ilişkili olarak tartışılacaktır. Yapılan değerlendirme sonunda 'insana yakışır iş' kavramının unsurlarının sosyal dışlanmaya yol açan yoksunlukların belirlenmesinde önemli bir araç olarak kullanılabilmesi öne sürülmektedir

Anahtar Kelimeler: *Sosyal dışlanma, mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, insana yakışır iş, yoksunluklar.*

* Makale Geliş Tarihi: 10.09.2014, Makale Kabul Tarihi: 30.12.2014

** Dr.,

ABSTRACT

Social Exclusion and Decent Work: Understanding Deprivations

When the concepts of poverty and social exclusion is compared in the sense of deprivation, it is seen that social exclusion approach covers not only material but also deprivations about fundamental rights and social relations. Social exclusion approach differs from absolute poverty in this respect. In this study, first, there will be a comprehensive assessment of the concepts of absolute and relative poverty and social exclusion. In this evaluation, it is assumed that social exclusion could be more comprehensive and usable than absolute poverty to perceive deprivations about labor life and work. After this evaluation, elements of decent work are going to be discussed in relation to working conditions and work related deprivations. Finally it is argued that the elements of decent work could be used as important tools to determine the social deprivations which lead to social exclusion.

Keywords: *Social exclusion, absolute poverty, relative poverty, decent work, deprivations.*

GİRİŞ

Sosyal dışlanma kavramının Avrupa'da 1970'li yıllarda kullanılmaya başlanması yoksul ve dezavantajlı grupların toplum içinde karşılaştıkları sorunlara ve yoksunluklara dikkat çekmiştir. Uzun dönemli işsizliğin, yoksulluğun, eşitsizliğin insanları önemli boyutta etkilemesi ve refah devleti imkânlarından yararlanamayanların içinde bulunduğu olumsuz hayat koşulları sosyal dışlanmanın oluşumunda önemli rol oynamıştır.

Sosyal dışlanma kavramının Avrupa Birliği'nde yoksulluk çalışmalarında önem kazanması bu kavramın yoksunluklarla olan ilişkisine dikkat çekmiştir. Bu kavramın ekonomik ve sosyal haklarla ilgili yoksunluklara odaklanması ve bu süreçte sosyal dışlanmaya neden olan faktörlere vurgu yapması mutlak yoksulluktan önemli bir farkıdır. Bu çalışmada, "sosyal dışlanma yaklaşımı işle ilgili yoksunlukların algılanmasında yararlı olur mu?" sorusundan yola çıkarak sosyal dışlanma yaklaşımının işle ilgili yoksunlukların anlaşılmasındaki konumu tartışılacaktır. Çalışma koşullarındaki yoksunlukların anlaşılmasında insana yakışır iş kavramının unsurları kullanılacaktır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) “insana yakışır iş” konulu konferansta ‘özgürlük’, ‘eşitlik’, ‘güvenlik’ ve ‘insan onuru’ boyutuyla ‘insana yakışır’ ve ‘üretken’ işlerde çalışmayla ilgili hedefleri gündeme getirmiştir.¹ İnsana yakışır işin özellikleriyle sosyal dışlanma yaklaşımının kavramsal analizi neticesinde sosyal dışlanma yaklaşımının çalışma koşullarında sosyal güvenlik, ayrımcılık ve sosyal haklarla ilgili alanlardaki yoksunlukların algılanmasında daha kapsamlı bir çerçeve çizdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada ILO’nun insana yakışır iş temelli hedeflerinin işle ilgili sosyal dışlanmaya yol açan yoksunlukların belirlenmesinde önemli bir araç olarak kullanılabilmesi öne sürülmektedir. İşle ilgili yoksunlukların anlaşılmasında insana yakışır iş kavramının unsurları kullanılacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde sosyal dışlama kavramıyla ilgili genel bir çerçevenin sunulmasından sonra mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk yaklaşımlarının kavramsal çerçevesi çizilecektir. İkinci olarak sosyal dışlanma kavramının mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk yaklaşımlarıyla benzerlik ve farklılıkları tartışılacaktır. Bir sonraki bölümde insana yakışır işin unsurları ve işle ilgili yoksunluklar sosyal dışlanma kavramı boyutuyla ele alınacaktır. Sosyal dışlanma yaklaşımının işle ilgili yoksunlukları algılamasında insani iş kavramının unsurları kullanılan temel kriterler arasında bulunmaktadır.

1. Sosyal Dışlanma

1970’li yıllarda Fransa’da Rene Lenoir’in refah devleti imkânlarından yararlanamayan, sosyal güvenlik imkânlarından yoksun dezavantajlı ve dışlanmış olan gruplar için kullandığı sosyal dışlanma kavramı 1980’li yıllardan sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu döneminde ve daha sonra Avrupa Birliği’nde ve çeşitli uluslararası kurumlarda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Sosyal dışlanma kavramının muğlaklığı bu konuyla ilgili çalışmalarda öne çıkan başlıklardan biridir.² Sosyal dışlanmanın çok yönlü bir sorun olarak algılanması bu kavramla ilgili tanımların farklı alanlarla ilgili olmasına yol

¹ ILO, **Decent Work**, Report of the Director General, (Çevrimiçi),

<http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc87/rep-i.htm>, pp. 1-3, 1 Nisan 2014.

² Hilary Silver and Mary Daly, “Social Exclusion and Social Capital: A Comparison and Critique”, **Theory and Society**, Springer Publications, Vol. 37, 2008, p. 538.

açmıştır. Sosyal dışlanma bir açıdan, yoksulluğa ve eşitsizliğin ortaya çıkmasına neden olan faktörlerden biridir ve çok boyutlu ve dinamik bir süreçtir. Sosyal dışlanma insanların geçim kaynaklarına, insani gelişime ve vatandaşlık haklarına erişimde karşılaştıkları engellerle ilgilidir.³ Bir diğer açıdan sosyal dışlanma güvencesiz çalışma koşullarıyla ilişkilendirmiştir.⁴ İnsanların vatandaşlık haklarına erişmelerinin engellenmesi sosyal dışlanmanın oluşumunda rol oynayan biri diğer durum olarak görülmektedir.⁵ Dolayısıyla sosyal dışlanmanın iktisadi, sosyal ve siyasal alanlarda ortaya çıkabilecek çok boyutlu ve dinamik bir sorun olduğu söylenebilir.

Sosyal dışlanma sadece maddi yoksulluğu ve kaynakların yokluğuna işaret etmemektedir; aynı zamanda toplumda bazı grupların marjinalleşmesi de sosyal dışlanma kapsamında görülebilir. Bu süreçten etkilenenler 'maddi' ve 'yaşam standartlarından' yoksun olmanın yanında kendilerini ilgilendiren 'fırsatlardan', 'tercihlerden' ve 'imkânlarından' dışlanmışlardır.⁶ Sosyal dışlanma bir açıdan insanların 'geçim kaynakları', 'insani gelişme' ve 'eşit vatandaşlıkla' ilgili hedeflerin gerçekleşmesi sürecinde ortaya çıkan engellemelere vurgu yapmaktadır. Bu engellemelerin oluşmasında sosyal ilişkilere ve kurumların rolüne dikkat etmek gerekir. Sosyal dışlanmanın 'çok boyutlu' ve 'dinamik bir süreç' olması kişilerin yoksullaşmasına ve eşitsizliklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Sonuçta sosyal dışlanma kişilerin topluma katılımlarını olumsuz yönde etkilemektedir.⁷

Bu alandaki çalışmalarda Gore ve Figueiredo, sosyal dışlanmanın 'çalışma ve refah devleti ile ilişkili hakların kayıpları', 'uzun dönemli işsizlik' ve 'sosyal bağların kopması ve ayrılma' gibi konularla olan ilişkisine dikkat çekmişlerdir.⁸

³ Jo Beall, Laure-Helene Piron, **DFID Social Exclusion Review**, London, The London School of Economics and Political Science, 2005, p. 8.

⁴ Gerry Rodgers, "What's special about a "social exclusion approach?", **Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses**, Ed. by. Gerry Rodgers, Charles Gore, Jose B. Figueiredo, International Institute for Labour Studies, Geneva, 1995, p. 44.

⁵ Bernd Schulte, "A European definition of Poverty. The fight against poverty and social exclusion in the member states of the European Union", **World Poverty, New policies to defeat an old enemy**, Ed. By. Peter Townsend ve David Gordon, The Policy Press, United Kingdom, 2002, p. 121.

⁶ Jane Millar, "Social Exclusion and Social Policy Research: Defining Exclusion" **Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion Research**, Ed. by. Dominic Abrams, Julie Christian, David Gordon, Wiley Press, 2007, p. 2.

⁷ Beall and Piron, **ag.e.**, p. 8.

⁸ Ruhi Saith, "Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries", **Working**

Avrupa Topluluğu Komisyonu sosyal dışlanmanın çok boyutluluğuna vurgu yapmış ve sosyal dışlanmanın maddi yoksunluklarla ve haklarla olan ilişkisine işaret etmiştir. Sosyal dışlanmanın eğitim, barınma ve sağlık vb. alanlardaki yoksunluklarla da ilişkisi bulunmaktadır. Avrupa Topluluğu Komisyonu sosyal dışlanmayı aşağıdaki şekilde tanımlamıştır:

“Sosyal dışlanma çok yönlü ve değişken faktörlere vurgu yaparak insanların modern toplumun beraberinde getirdiği değişimden, uygulamalardan ve haklardan dışlanmalarını ifade eder. Yoksulluk bu duruma sebep olan en açık faktörlerden biridir. Bununla birlikte sosyal dışlanma aynı zamanda kişilerin barınma, eğitim, sağlık ve çeşitli hizmetlere ulaşmalarında ortaya çıkan yetersizliklere de işaret eder...”⁹

Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal dışlanma kavramını önemli kılan gelişmelerden biri bu kavramın ‘yoksulluk’ ya da ‘işsizlik’ gibi yaygın kullanılmaya başlanmasıdır. Sosyal dışlanmaya kentlerin ‘gecekondu bölgelerinde yaşayanlar’, ‘evsizler’, göçmenler, çalışma imkânlarına ve gelire ulaşamayan birtakım etnik azınlıklar ve işgücü piyasalarında ‘güvencesiz’ işlerde çalışanlar arasında rastlanabileceğine dikkat çekilmiştir.¹⁰

Sosyal dışlanma temel haklar boyutundan incelendiğinde “temel hakların tanınmasından yoksunluk veya bu hakların tanındığı yerlerde, bu hakların gerçekleşmesi için siyasi ve kanuni sistemlere ulaşmadaki yoksunluk” şeklinde tanımlanmıştır.¹¹ Temel haklardan mahrumiyet ve bu hakların gerçekleşmesiyle ilgili yoksunluklar sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır.

Sosyal dışlanma kavramıyla ilgili görüş ayrılıklarına değinen Duncan Gallie ve Serge Paugam,¹² bu kavramla ilgili çoğu tanımda ortak bir bileşene

Paper Number 72, Quenn Elizabeth House, University of Oxford, 2001, p.6.

⁹ Janie Percy-Smith, “Introduction”, **Policy Responses to Social Exclusion**, Great Britain, Open University Press, 2000, p. 3.

¹⁰ Rodgers, “What’s special about a “social exclusion approach?”, **a.g.e.**, p. 43.

¹¹ Tania Burchardt, Julian Le Grand, David Piachaud, **Understanding Social Exclusion**, New York, Oxford University Press, 2002, p. 3.

¹² Duncan Gallie and Serge Paugam, “Unemployment, Poverty, and Social Isolation; an Assessment of the Current State of Social Exclusion Theory”, **Resisting Marginalization, Unemployment Experience and Social Policy in The European Union**, Ed. by. Duncan Gallie, New York, Oxford University Press, 2004, p. 35.

dikkat çekmişlerdir. Neticede, sosyal dışlanma emek piyasaları marjinalliği, yoksulluk ve sosyal izolasyon kavramlarıyla ilgili çok boyutlu ya da birden fazla dezavantajlılık durumunu işaret etmektedir. Ayrıca sosyal dışlanmanın farklı boyutlarını karşılıklı destekleyen bir kısır döngünün oluşması işgücü piyasalarında insanların durumlarının kötüleşmesine yol açmaktadır.¹³

Sonuç olarak sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir sorun olduğu görülmektedir. Bu kavramla ilgili tanımlarda sosyal dışlanmanın işgücü piyasaları, uzun dönemli işsizlik ve yoksullukla olan ilişkisine dikkat çekilmektedir. Sosyal dışlanmanın oluşumunda maddi yoksunluklar yanında temel haklardan ve vatandaşlık haklarından yoksunlukların da önemli etkisinin olduğu söylenebilir. Sosyal dışlanmanın muğlaklığı bu kavramla ilgili önemli özelliklerden biri görülmektedir. Bir sonraki bölümde mutlak ve göreceli yoksulluk yaklaşımların incelenmesi Sosyal dışlanmanın yoksullukla olan ilişkisinin anlaşılmasında faydalı olacaktır.

1.1. Sosyal Dışlanma Kavramı ve Yoksulluk: Mutlak ve Göreceli Yoksulluğun Genel Çerçevesi

Sosyal dışlanma kavramının yoksullukla ilgili yaklaşımlardan farklı olduğu yönler yoksunlukların anlaşılmasında önem kazanmaktadır. Yoksulluğun maddi boyutta algılanması ve temel ihtiyaçlar üzerine yoğunlaşması maddi yoksunlukların algılanmasında kolaylık sağlamıştır. Ancak yoksunlukların sosyal boyutta ve haklarla olan ilişkisi sosyal boyutta ve temel haklarla ilgili yoksunlukların da incelenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır.

Sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramları arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların belirlenmesi maddi ve sosyal yoksunlukların anlaşılmasında yararlı olacaktır. Yoksulluk genel olarak “insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu” olarak tanımlanmakta ve dar anlamda kişilerin ‘açlıktan ölmeleri ve barınacak yerlerinin olmamasıyla’ ilgili kullanılmaktadır. Yoksulluk geniş anlamda ise insanların “gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmaları¹⁴ olarak tanımlanır.

¹³ A.e., p. 35.

¹⁴ TÜİK, **Yoksulluk**, (Çevrimiçi), http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?tb_id=23&ust_id=7, 10 Nisan 2014.

1.1.2. Mutlak Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanmasında ‘mutlak yoksulluk’ ve ‘görelî yoksulluk’ iki önemli yaklaşımdır. Mutlak yoksullukta hayattaki temel ihtiyaçlardan yoksun kalınması söz konusudur.¹⁵ Mutlak yoksulluk bir başka görüşe göre “hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumu” olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşımda insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için lazım olan asgari ‘tüketim ihtiyaçlarının’ belirlenmesi gereklidir.¹⁶

Yoksullukla ilgili çalışmalarda yoksulluğun bölüşümle ilgisi ve ‘gelir yoksunluğu’ önemli noktalardır.¹⁷ Rowntree 1901’deki çalışmasında temel ihtiyaçların karşılanamamasını mutlak yoksulluk olarak tanımlanmıştır. İnsanların “yiyecek, içecek, giyinme ve barınma gibi biyolojik ihtiyaçlarını sağlamayı hedefleyen bir yaşam düzeyi için gerekli olan bir gelir seviyesinin” altında yaşamaları mutlak yoksulluğun belirlenmesinde önemli bir göstergedir.¹⁸

1.1.3. Görelî Yoksulluk

1960’lı yıllarda Peter Townsend maddî ihtiyaçların temel alındığı mutlak yoksulluk tanımlamasından daha kapsamlı değerlendirerek yoksulluğu bir toplumda belli bir zamanda genel olarak kabul edilen yaşam düzeyiyle ilişkilendirmiştir.¹⁹ Görelî yoksulluk yaklaşımında “yoksulluğu belirlemede zamana ve mekâna göre değişim fikri ön plana çıkmaktadır.”²⁰ ‘Görelî yoksulluk’, insanların yaşam şartlarının içinde yaşadıkları toplumun yaşam standartları ile ‘görelî’ olarak mukayese edilmesi neticesinde ortaya çıkan yoksunluklarla ilgili görülmektedir.

Townsend’in görelî yoksulluk tanımı yoksulluğun çok boyutlu bir yapıda algılandığını göstermektedir. Townsend’e göre “Bireyler günlük besin çeşitlerini elde etmek için gerekli olan kaynaklardan yoksunlarsa, faaliyet-

¹⁵ Pete Alcock, “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, Çev. Boran Ali Mercan, **Sosyal Politika Kuramları ve Uygulamaları**, Ed. by, Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Ankara, Siyasal Yayınevi, 2011, s. 181.

¹⁶ TUİK, **Yoksulluk, a.g.e.**,

¹⁷ Matt Barnes, ‘Social Exclusion and the life course’, **Poverty and Social Exclusion in the Europe**, Cheltenham, Edwar Elgar, 2002, p. 3.

¹⁸ **A.e.**, pp. 1-23.

¹⁹ **A.e.**, p. 3.

²⁰ Alcock, **a.g.e.**, p. 181.

lere katılamıyorlarsa, geleneksel veya içinde oldukları toplumun teşvik ettiği ve onayladığı hayat şartlarına ve sosyal aktivitelere katılamıyorlarsa yoksuldurlar.”²¹ Dolayısıyla bu tanım mutlak yoksulluk için söz konusu olan yoksunlukların sınırlarını daha geniş bir boyuta taşımıştır.

Yoksulluğun kapsamlı boyutta incelenmesi Avrupa Topluluğu dönemindeki çalışmalarda da ön plana çıkmıştır. Avrupa Topluluğu yoksulluğu “kişilerin sahip oldukları maddi, kültürel ve sosyal kaynakların kısıtlı olması nedeniyle içinde yaşamış oldukları üye devlet sınırları içerisinde asgari kabul edilebilir yaşam düzeyinden dışlanmaları” olarak tanımlanmıştır. Avrupa Birliğinin bu tanımı 1950’li ve 1960’lı yıllardaki görelî yoksulluk yaklaşımıyla çağrışımlar yapmaktadır.²²

Sonuç olarak yoksulluğun Rowntree’nin 1901’deki temel ihtiyaçların belirlediği mutlak yoksulluk boyutundan Townsend’in görelî yoksulluk boyutunda temellendirdiği daha kapsamlı yapıya dönüştüğü görülmektedir. Bu süreçte insanların içinde buldukları zaman ve yaşadıkları yerleri göz önüne alınmıştır. Avrupa Topluluğu yoksulluğu üye ülkelerin yaşam standartlarını göz önüne alarak belirlemeye çalışmıştır. Townsend’in içinde yaşanan toplumunun ihtiyaçlarını dikkate alan görelî yoksulluk tanımıyla Avrupa Topluluğu’nun yoksulluk tanımının benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Sosyal dışlanma yaklaşımı ile mutlak yoksulluk yaklaşımı arasındaki farkların yoksunlukların algılanmasında nasıl bir etkisi olacağı aşağıda tartışılacaktır.

2. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk: Yoksunlukların Algılanması

Sosyal dışlanma ve yoksullukla ilgili çalışmalarda her iki yaklaşım arasındaki benzerlikler ve farklılıklara işaret edilmektedir. Sosyal dışlanma yaklaşımı görelî yoksulluk boyutuyla ele alındığında insanların topluma katılamamalarının önemli bir olgu olduğu görülmektedir. Bu sebeple insanların elde ettikleri gelirin içinde bulunulan toplumdaki yaşam standartlarını ve kişilerin yaşadıkları topluma katılımlarını sağlayamaması yoksulluğun belirlenmesinde önemli göstergelerden biridir. Dolayısıyla görelî yoksulluk kavramı ile sosyal dışlanma kavramı arasındaki benzer-

²¹ Peter Townsend, “Poverty as relative deprivation: resources and style of living”, *Poverty, Inequality and Class Structure*, Ed. by Dorothy Wedderburn, London, Cambridge University Press, 1974, p. 15.

²² Schulte, a.g.e., p. 120.

liklerden biri insanların topluma katılmak istediklerinde gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle zorluklarla karşılaşmaları ya da topluma katılmamalarıyla ilgili görülmektedir.²³

Sosyal dışlanma ve yoksulluk yaklaşımları arasındaki temel farklılıklarda sosyal dışlanma kavramının çok boyutlu yoksunluklarla ilgili olması ilk sıradır. Yoksulluğun belirlenmesinde sadece gelir düzeyinin göz önüne alınması yeterli değildir. Yoksulluk düşük gelir düzeyinin yanında kişilerin içinde yaşamakta oldukları topluma tam olarak katılmalarını ve çeşitli faaliyetlerde bulunmalarını engeller. Bu durumun diğer yoksunluklara sebep vermesi ‘mahrumiyetler’ konusunu gündeme getirir.²⁴ Bu nedenle sosyal dışlanma kavramının gelir yoksunluğunun yanında kişilerin karşılaşmakta olduğu diğer sosyal ve ekonomik mahrumiyetlere dikkat çekmesi sosyal dışlanma kavramını gelir yoksunluğunu merkez alan kavramlardan farklı kılmaktadır.

Yoksullukla ilgili çalışmalar incelendiğinde Anglo-Saxon yaklaşımda yoksulluk daha çok dağıtım (distributional) yönlü görülürken, Fransa’da bu durum ‘ilişkisel’ (relational) boyutta görülmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma yaklaşımlarının arasındaki temel farklılıklardan bir diğeri dağıtımla ve ilişkilerle ilgili bakış açılarıdır. Yoksulluk, öncelikli olarak bölüşümle ilgili meselelerle, kişinin ya da hane halkının tasarrufundaki kaynakların yoksunluğu üzerine odaklanmıştır. Buna karşın sosyal dışlanmanın ilişkiler üzerine odaklandığı görülmektedir. Topluma katılım, sosyal entegrasyon ve güç ilişkilerindeki yetersizlikler sosyal dışlanmayla ilgili konular arasında görülmektedir.²⁵

Sosyal dışlanmanın sosyal haklara ve maddi yoksunluklara odaklanması insanların maddi yoksulluklarının yanında güvenlik ve adalet, vatandaşlık hakları gibi alanlarda dışlanmalarını gündeme getirmektedir.²⁶ Sosyal dışlanma yaklaşımının mutlak yoksulluktan farklı olan bu yönü sosyal boyutta ortaya çıkan yoksunlukların anlaşılmasını sağlamaktadır.

²³ John Pierson, Social Exclusion, Editör: **Bent Greve, The Routledge Handbook of the Welfare State**, Oxon, Routledge International Handbooks, 2013, p. 72.

²⁴ Barnes, **a.g.e.**, p. 3.

²⁵ Rob Atkinson and Simin Davoudi, “Combating Social Exclusion in the Europe: The New Urban Policy Challenge”, **Urban Studies**, 2000, Vol. 37, No. 5-6, p. 1040. (Çevrimiçi), <http://usj.sagepub.com/content/37/5-6/1037.full.pdf>, 15 Aralık 2013.

²⁶ Rodgers, “What’s special about a “social exclusion approach?”, **a.g.e.**, p. 50.

Sosyal dışlanmanın Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası kurumlarca kullanılması bu kavramın küreselleşmenin sosyal etkilerini analiz etmede yeni bir fonksiyona sahip olduğunu göstermiştir.²⁷ Ayrıca, sosyal dışlanma sürecinde dışlanmayı yapan sosyal aktörlerin saptanması bu yaklaşımın bir diğer önemli özelliklerinden biridir. Bu saptama sosyal dışlanmanın öznesinin belirlenmesi ve nasıl oluştuğuna dair bilgi sağlamaktadır.²⁸

Sosyal dışlanma yaklaşımının diğer bir farklılığı ‘temel haklarla’ ilgilidir. T.H. Marshall’ın vatandaşlık hakları ile ilgili çalışmaları incelendiğinde, sosyal dışlanma vatandaşlık haklarının reddi olarak algılanabilir.²⁹ Bu durumda sosyal dışlanma kavramının ‘sosyal vatandaşlıkla’ ilgili hakların engellenmesine işaret etmesi haklarla ilgili yoksunluklara dikkat çekmektedir. Bu durum yoksunluklar ve dezavantajlılıklarla ilgili alanlarda mutlak yoksulluk yaklaşımından farklı bir çerçeve çizmektedir.

İnsanların çalışma hayatında haklarından yoksun edilmeleri sosyal dışlanmaya yol açabilir. Çalışma hayatıyla ilgili temel haklardan yoksun olunması sosyal dışlanma yaklaşımının mutlak yoksulluktan farklı olarak dikkat çektiği alanlardan biridir. Ayrıca, çalışma hayatıyla ve işle ilgili haklardan yoksun olunması çok boyutlu yoksunluklara sebep olabilir. Örneğin toplu pazarlık haklarından yoksun olunması çalışanların seslerini duyuramamaları, ücretlerin iyi düzeyde olmaması, iş güvencesinin olmaması vb. yoksunluklara neden olabilir.

İşgücü piyasalarında insanların eğitilmiş, vasıf düzeyi yüksek ve tecrübeli olma gibi özelliklere sahip olmalarına rağmen ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş veya etnik kökenleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaları, bu kişilerin topluma katılımlarının engellenmesine ve çalışma özgürlüklerinden yararlanmamalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla, sosyal dışlanmanın oluşumuna iktisadi yoksunluklara ek olarak sosyal ve siyasal faktörlerin de neden olabileceği görülmektedir.

İnsanların inanç, dil, din, renk vb. farklılıklarından dolayı çalışma hayatında ayrımcılığa uğramaları sosyal dışlanma ve yoksulluk yaklaşımı

²⁷ Ronaldo Munck, **Globalization and Social Exclusion: A Transformationalist Perspective**, Bloomfield, CT, USA, Kumarian Press, 2004, p. 21.

²⁸ Rodgers, “What’s special about a “social exclusion approach?”, a.g.e., pp. 50-52.

²⁹ Schulte, a.g.e., p. 121.

arasındaki bir diğer farklılıktır. Sosyal dışlanmanın ayrımcılık nedeniyle oluşması mutlak yoksulluk yaklaşımıyla anlaşılabilir ve bu sebeple ortaya çıkan yoksunluklar yine sosyal dışlanma kavramıyla daha belirgin hale gelebilir. Örneğin yoksul olmayan bir kişi cinsiyeti, dini inancı, etnik kökeni vb. nedenlerden dolayı ayrımcılığa uğruyor ve çalışma haklarından yoksun kalıyorsa bu kişi yoksul olmamasına rağmen sosyal dışlanmaya maruz kalmış olmaktadır. Ayrımcılık nedeniyle sosyal dışlanmaya uğrayan ve yoksul olmayan bu kişi çalışma hakkından yoksun bırakıldığı için gelir kaynaklarından, sosyal güvenlik imkânlarından ve topluma katılımdan yoksun hale gelebilir. Bu da sosyal dışlanma yaklaşımının mutlak yoksulluktan daha kapsamlı algılama özelliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak sosyal dışlanma yaklaşımı ile göreceli yoksulluk kavramı arasında benzerlikler olmasına rağmen sosyal dışlanma yaklaşımının yoksunlukların algılanmasında mutlak yoksulluktan daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Sosyal dışlanmanın vatandaşlık ve sosyal haklarla ilgili yoksunluklara da dikkat çekmesi bu yaklaşımın çalışma hayatı, işgücü piyasaları, ayrımcılık vb. alanlarda ortaya çıkan sosyal dışlanma ve yoksunlukların anlaşılmasında faydalı olabilir. Dolayısıyla sosyal dışlanma yaklaşımının yoksunluklara dikkat çekmesi yoksunlukların boyutlarının daha ayrıntılı algılanmasını sağlamıştır. Çalışma hayatında işle ilgili yoksunluklar sosyal dışlanmaya neden olan önemli sebepler olarak görülebilir. İşle ilgili yoksunluklar ve sosyal dışlanma yaklaşımı aşağıda insana yakışır iş ve yoksunluklar başlığı altında incelenecektir.

3. İnsana Yakışır İş ve Yoksunluklar

İnsanların geçim kaynakları arasında işin önemli bir yeri bulunmaktadır. İş vasıtasıyla elde edilen gelir çalışanların ve bakmakla yükümlü oldukları ailelerin geçim kaynaklarından biridir. Bu sebeple iş ve ücretler çalışanların sosyal hayata katılım düzeylerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Ancak insanların işle olan ilişkileri sadece bir işte çalışmakla ve elde edilen ücret düzeyiyle ilgili değildir. Çalışanlar mevcut işleriyle gelir elde etmenin yanında diğer haklara ve imkânlarla da kavuşurlar. Bir işte çalışmak aynı zamanda çalışanın kendisi veya ailesi için beslenme, sağlık, eğitim, güvenlik, barınma vb. alanlarda çeşitli imkânlar sağlamaktadır. Dolayısıyla işle elde edilen imkânlar çalışanların hayat kalitesini etkileyebilecek öneme sahiptir.

İnsanlar mevcut işlerinin yapısındaki kötü koşullar nedeniyle yoksulluk, sosyal dışlanma, gelir dağılımı bozukluğu, sosyal güvenlik imkânlarından yoksunluk vb. pek çok olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü 1999 yılında insana yakışır iş kavramıyla çeşitli hedefler belirlemiş ve bu doğrultuda mevcut işlerin insanlara daha iyi koşullar ve imkânlar sunmasını amaçlamıştır. İşle ilgili bu hedefler aslında mevcut işlerin insan hayatına olan etkisine de işaret etmektedir. İnsanların mevcut işlerinin insana yakışır iş düzeyinde olmamasının maddi yoksunlukların yanında çalışma hayatında çeşitli yoksunluklara yol açabileceği düşünülmektedir. Bu yoksunlukların anlaşılmasında sosyal dışlanma yaklaşımı daha kapsamlı bir rol üstlenebilir. İnsana yakışır işin kavramsal çerçevesi, sosyal dışlanma ve yoksunlukların algılanmasında yararlı olacaktır.

3. 1. İnsana Yakışır İş

Uluslararası Çalışma Örgütü, 87. Uluslararası Çalışma Konferansı'nda insana yakışır iş (decent work) konulu konferansta erkek ve kadınların çalışma hayatında 'özgürlük', 'eşitlik', 'güvenlik' ve 'insan onuru' boyutuyla 'insana yakışır' ve 'üretken' işler de çalışabilmeleri için fırsatlar oluşturmayı temel hedeflerinden biri olduğunu ilan etmiştir.³⁰

İnsana yakışır iş kavramıyla hedefler incelendiğinde bu hedeflerin insanlara çalışma hayatında çok boyutlu fırsatlar oluşturacağı görülmektedir. Bu nedenle insana yakışır işin; adil ücret seviyesine ve iş yeri güvenliğine sahip, verimli, çalışanların ailelerinin sosyal koruma kapsamında olduğu, çalışanların gelişimleriyle ilgili beklentilere cevap veren, çalışanların kendileriyle ilgili kararlara katılımlarını ve organize olmalarını sağlayan, kadın ve erkeklere fırsat eşitliği sunan imkânları kapsaması³¹ işin yapısı ve koşullarıyla ilgili olumlu bir çerçeve çizmektedir.

Çalışanların ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sosyal ve ekonomik yönden gelişmeleri için iş vasıtasıyla elde edilen iktisadi ve sosyal değerlerin maddi ihtiyaçları karşılamanın yanında insanların topluma katılım boyutunda yeterli düzeyde olması gereklidir.

İnsana yakışır iş kavramının boyutları incelendiğinde 'istihdam, 'çalışma

³⁰ ILO, **Decent Work**, a.g.e., pp. 1-3.

³¹ ILO, Decent Work FAQ: Making decent work a global goal, (Çevrimiçi), http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/features/WCMS_071241/lang-en/index.htm, 04 Nisan 2014.

haklarını güvence altına alma', 'sosyal korumayı genişletme' ve 'sosyal diyalogu destekleme' başlıklarında dört temel stratejik hedef ortaya çıkmaktadır.³² Bu stratejik hedefler insana yakışır iş kavramının çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Çalışma ilişkilerinden sosyal güvenlik ve çalışma haklarına, ücretlerden işyeri sağlığı ve güvenliğine, sendikacılıktan toplu sözleşmelere kadar pek çok konu insana yakışır iş kavramının stratejik hedefleri arasında bulunmaktadır.

İnsana yakışır işle ilgili temel hedeflerden birincisi istihdam ve işle ilgilidir. ILO'nun iş oluşturma ile ilgili hedefleri doğrultusunda istihdamın önemli bir yeri bulunmaktadır.³³ Bu kavramın istihdamla ve işin kendisiyle ilgili hedeflerinin olması iş arayanların ve insana yakışır işlerde çalışmayanlar gündeme getirmektedir.³⁴ İşsizlik rakamları bu sorunun uluslararası boyutta önemli bir sorun olarak önemini koruduğunu göstermektedir. 2012 yılında küresel boyutta 197,3 milyon kişinin iş aramış olması bu sorunun ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir.³⁵ Çalışan yoksulların dünya çapında sayısı incelendiğinde yaklaşık 397 milyon çalışanın aşırı yoksulluk içinde yaşadığı ve bu rakamlara ek olarak 472 milyon çalışanın düzenli olarak temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı tespit edilmiştir.³⁶

İstihdam ve işle ilgili hedefler çalışanlara iyi koşullarda, çalışma süreleri ve iş yoğunluğunun dikkate alındığı, ücretlerin geçinebilmek için iyi düzeyde olduğu, çalışanların kendilerini geliştirme olanaklarının olduğu vb. imkânları sunmayı kapsamaktadır. Bu süreçte formel ve enformel sektörde, evde, fabrikada ya da sokakta, kadın ve erkek tüm çalışanların bu hedef kapsamında olması düşünülmektedir.³⁷ Dolayısıyla insana yakışır iş kavramının istihdam ve işle ilgili hedefleri arasında insanlara iyi koşul-

³² ILO, **Decent Work Agenda**, (Çevrimiçi), <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/lang--en/index.htm>. 01 Nisan 2014.

³³ ILO, **Employment Creation**, (Çevrimiçi), <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/employment-creation/lang--en/index.htm>. 01 Nisan 2014.

³⁴ Gerry Rodgers, "Decent Work As A Goal For The Global Economy", **International Labour Organization**, Geneva, p. 15. (Çevrimiçi), http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_079307.pdf, 15 Mart 2014.

³⁵ **Global Employment Trends 2013: Recovering from a second jobs dip / International Labour Office**, Geneva: ILO, 2013, p. 31.

³⁶ **A.e.**, p. 12.

³⁷ Rodgers, "Decent Work As A Goal For The Global Economy", **a.g.e.**, pp. 15-16.

larda istihdam imkânlarının sağlanması ve bu işlerin çalışanların hayatlarını kötüleştirmeden devam etmesi bulunmaktadır.

İnsana yakışır işin birinci unsuru olan istihdam ve işle ilgili hedefler işsizliğe ve istihdamın koşullarına dikkat çekmektedir. İnsana yakışır işin birinci unsuru ve sosyal dışlanma arasında ilişki kurulduğunda işgücü piyasalarından dışlanma ve çalışanların iyi koşullardaki işlerden dışlanmaları söz konusu olabilir. Bu sebepten dolayı işsizlik ve özellikle de uzun dönemli işsizlik sosyal dışlanmanın oluşmasında önemli nedenler arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla insana yakışır işin birinci unsuru sosyal dışlanmanın engellenmesine yönelik önemli adımlardan biridir. Ancak, işleri olmasına rağmen yoksulluk seviyesinin altında gelire sahip çalışan yoksulları da unutmamak gerekir. Bu durum sadece istihdamın yeterli olmadığına ve insan onuruna yakışır iş koşullarında çalışma imkânlarının gereğine de işaret etmektedir.

İnsana yakışır iş kavramının ikinci ögesi ‘çalışmayla ilgili temel haklardır’. ILO bu konuda tüm çalışanları özellikle de çalışan yoksullar, dezavantajlı çalışanlar vb. gibi grupları dikkate alarak çalışanların temel haklarının ve çalışma standartlarının korunmasına önem vermiştir.³⁸ Çalışma hayatındaki temel haklar ve ILO’nun temel çalışma standartlarıyla ifade edilmiştir.³⁹ Bu standartlar “sendika ve toplu sözleşme özgürlüğü”, “her türlü zorla çalıştırmanın önüne geçilmesi”, “çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması”, “istihdamda ve çalışma hayatında ayrımcılığın engellenmesi” ile ilgili sözleşmeleri kapsamaktadır.

ILO’nun insan yakışır iş kavramıyla ilgili hedeflerin kökeninde insan haklarını korumaya yönelik bir boyuttan söz edilebilir. Bu konuda yukarıda bahsedilen sözleşmeler çalışma hayatında temel insan haklarıyla ilgili olan sözleşmelerdir.⁴⁰ Çalışma standartlarının ve sosyal politikaların uluslararası boyutta gelişimi ve uygulanması insana yakışır iş kavramının hedefleri kapsamında bulunmaktadır.⁴¹ 1995 yılında Kopenhag’da Dünya

³⁸ ILO, **Rights at Work**, (Çevrimiçi), <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/rights-at-work/lang--en/index.htm>. 01 Nisan 2014.

³⁹ Rodgers, “Decent Work As A Goal For The Global Economy”, **a.g.e.**, p. 16.

⁴⁰ John W. Budd, “Achieving Decent Work by Giving Employment a Human Face”, International Labour Office, Geneva, 2004, p. 5.

⁴¹ Stephen Pursey, “The Decent Work Agenda: Modernizing the ILO’s Mission”, Global Social Policy, 2002, 2: 5, p. 7. (Çevrimiçi), <http://gsp.sagepub.com/content/2/1/5>, 01 Nisan 2014.

Sosyal Kalkınma zirvesinde tanımlanan temel çalışma standartları ve 18 Haziran 1998'de, Uluslararası Çalışma Konferansının 86. toplantısında, kabul edilen "Çalışmaya ilişkin temel haklar ve ilkeler bildirgesi" bu alandaki önemli çalışmalardır.⁴² Çalışma standartlarının gelişiminde ILO çalışmayı insan hayatının önemli bir parçası olarak görmektedir. Ekonomik kalkınmanın yeni işler oluşturmasının yanında insanlara özgür, güvenli ve onurlu bir şekilde çalışma olanakları sunması da lazımdır. Bu süreçte uluslararası çalışma standartlarının insan hayatının gelişimi ve insan onurunu koruma boyutunda önemli rolü bulunmaktadır.⁴³

İnsana yakışır işin ikinci unsurunun temel insan haklarına önem vermesi ve çalışma standartlarının uluslararası boyutta uygulanmasını hedeflemesi işin insan hayatındaki önemine vurgu yapmaktadır. Bu durumda işin gelir elde edilen boyutuna ek olarak temel haklar ve özgürlüklerle olan ilişkisine dikkat çekilmektedir. Bu sebeple bu unsurun işaret etmiş olduğu noktaların arasında "sendika ve toplu sözleşme özgürlüğü", "her türlü zorla çalıştırmanın önüne geçilmesi", "çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması", "istihdamda ve çalışma hayatında ayrımcılığın engellenmesi" gibi özgürlüklerle ve haklarla ilgili hedefler bulunmaktadır. Dolayısıyla sendika ve toplu sözleşme özgürlüklerinin olmaması türünden yoksunluklar çalışanların bu alandaki haklarından ve özgürlüklerinden dışlandıklarının göstergesi olabilir. Sosyal dışlanma yaklaşımının mutlak yoksulluk yaklaşımından önemli bir farklılığının temel haklarla ilgili olması çalışma hayatında haklar ve özgürlüklerle ilgili yoksunlukların algılanmasında bu yaklaşımın daha kapsamlı ve kullanılabilir bir konumda olduğunun işareti olabilir.

İnsana yakışır iş kavramıyla hedeflenen üçüncü boyutu sosyal güvenlikle ilgilidir. Dünya nüfusunun yalnızca % 20'lik bir bölümünün yeterli düzeyde sosyal güvenlik kapsamında bulunması ve dünya nüfusunun yarısından fazlasının hiçbir sosyal güvenlik kapsamında olmaması⁴⁴ sosyal

⁴² Gary S. Fields, "Decent International labor Standarts and Decent Work: Perspectives From the Developing World", Ed. by. R. J. Flanagan & W. B. Gould IV, **International Labor Standarts: Globalization, Trade, and Public Policy**, Stanford, CA, Stanford University Press, 2003, pp. 64-65.

⁴³ ILO, **The Benefits of International Labour Standarts**, (Çevrimiçi), <http://www.ilo.org/global/standards/introduction-to-international-labour-standards/the-benefits-of-international-labour-standards/lang--en/index.htm>, 1 Nisan 2014.

⁴⁴ ILO, **Facts on Social Security**, (Çevrimiçi), http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067588.pdf, 09 Nisan 2014.

güvenlikten yoksunluğun küresel bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sosyal koruma imkanlarından yoksun ve enformel ekonomilerde çalışanların olduğu bilinmektedir.⁴⁵ ILO, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus içinde sosyal korumadan yoksun olan ve özellikle de enformel ekonomilerde çalışanların sosyal koruma kapsamına almayı düzgün işin hedefleri doğrultusunda planlamıştır.⁴⁶ Çalışanların sosyal güvenlik imkânlarından yoksun olmaları bu kişilerin sosyal güvenlik kapsamından dışlanmış olduklarının göstergesi olabilir. Bu sebeple sosyal güvenlik, sosyal koruma vb alanlardaki yoksunlukların anlaşılmasında sosyal dışlanma yaklaşımının daha faydalı ve kapsamlı bir fonksiyona sahip olduğu söylenebilir.

Ayrıca, çalışma koşullarındaki 'güvencesizlik', 'belirsizlik' ve 'önceden tahmin edilemeyen' durumlar çalışanların önemli bir kısmını olumsuz etkilemektedir. Kişilerin insana yakışır bir işe sahip olmamaları içinde buldukları ve çalışmakta oldukları zaman diliminde 'sosyal güvence', 'sosyal koruma' ve 'çeşitli haklardan' mahrum olmalarına neden olurken, bu kişiler içinde buldukları güvencesiz işler nedeniyle ilerleyen yıllarda güvencesiz hayat koşullarıyla karşılaşabilirler.⁴⁷ Örneğin, çalışanların sigortalı işlerde çalışmamaları ve emeklilik primlerinin ödenmemesi nedeniyle emeklilik imkânlarından yararlanamamaları yaşlılık dönemlerinde sosyal hayatta çeşitli güvencesizliklere ve yoksunluklara yol açabilir. İnsanların yaşlılık dönemlerinde düzenli ve yeterli gelirden yoksun olmaları yoksul kalmalarına ve temel ihtiyaçlarını karşılayamamalarına neden olabilir. Ayrıca, bu durum yaşlıların toplumsal faaliyetlere katılamamalarına neden olarak sosyal dışlanmaya sebep verebilir.

Sosyal diyalog, insana yakışır iş kavramının dördüncü unsurudur. Uluslararası Çalışma Örgütü sosyal diyalogun kadın ve erkekler için özgürlük, eşitlik, güvenlik ve insan onuru temelinde insana yakışır ve üretken işlerin elde edilmesinde önemli rolü olacağını düşünmüştür. Bu süreçte sosyal diyalog hükümet, işveren ve işçi temsilcileri arasında ortak çıkarlar

⁴⁵ Pursey, a.g.e., p. 7.

⁴⁶ A.e., p. 7.

⁴⁷ ILO, From precarious work to decent work: outcome document to the workers' symposium on policies and regulations to combat precarious employment, **International Labour Office**, Bureau for Workers' Activities, Geneva, ILO, 2012, p. 6. (Çevrimiçi), http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/meetingdocument/wcms_179787.pdf, 12 Şubat 2014.

doğrultusundaki müzakereleri, danışma ve bilgi değişimlerin tüm çeşitlerini içermektedir.⁴⁸ İnsana yakışır işin sosyal diyaloga önem vermesi insanların çalışma hayatında karar verme ve müzakere süreçlerine katılmalarıyla ilgilidir. İnsanların iş ve işin kapsamındaki öğelerle ilgili süreçlere katılamamaları bu alandaki haklarını kullanamamaları çalışma hayatıyla ilgili faaliyetlere katılamamalarına neden olabilir. Bu nedenle çalışanların müzakere süreçleriyle ilgili faaliyetlere katılımdan yoksun kalmalarının sosyal dışlanmanın oluşumunda önemli rol oynayabileceği söylenebilir.

Sosyal dışlanma yaklaşımının dinamik ve çok boyutlu bir sürece işaret etmesi ve katılımı ilgili engellere dikkat çekmesi insana yakışır iş boyutunda incelendiğinde mevcut işin sosyal diyalogdan yoksun olmasının insanların çalışma hayatında karar verme ve müzakere süreçlerine katılma imkânlarından yoksun bırakıldığı anlamına gelmektedir. Bu sebeple sosyal dışlanma yaklaşımı ilişkilerle ilgili yoksunlukların algılanmasında önemli rol üstlenmektedir. Sosyal dışlanmanın ilişkilerle ve katılımı ilgili yoksunlara yoğunlaşması mutlak yoksulluk yaklaşımından farklılık göstermektedir.

Sonuç olarak, sosyal dışlanma yaklaşımı ve insana yakışır iş kavramıyla hedeflenen unsurlar incelendiğinde sosyal dışlanmaya neden olabilecek yoksunlukların belirginleştiği görülmektedir. Sosyal dışlanma yaklaşımının çalışma hayatında hakların elde edilememesini ya da uygulanamamasını tespit etmesi bu kavramın mutlak yoksulluk yaklaşımına göre daha kapsamlı ve kullanılabilir olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda farklı nedenlerle oluşabilmesi ve çok boyutlu bir yapıda olması bu sorunun insanlar üzerinde çok yönlü etkileri olabileceğini göstermektedir. Sosyal dışlanmanın yoksunluklarla ilişkisi bu yoksunlukların mutlak yoksulluk ve görel yoksulluk yaklaşımlarıyla olan boyutunu gündeme getirmiştir. Temel ihtiyaçların karşılanamaması merkezli mutlak yoksulluk yaklaşımından

⁴⁸ ILO, 'Social Dialogue', (Çevrimiçi), <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/social-dialogue/lang--en/index.htm>, 2 Nisan 2014.

farklı olan sosyal dışlanma yaklaşımı temel haklar ve vatandaşlık haklarından yoksunlukları da kapsamına alarak yoksunlukların boyutunu genişletmiştir.

Sosyal dışlanma yaklaşımının mutlak yoksulluk yaklaşımından farklılık göstermesine rağmen görelî yoksulluk yaklaşımıyla benzerlikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Görelî yoksulluk yaklaşımının içinde bulunan toplumun hayat standartlarını ve yaşanan zamanı dikkate alması ve yoksulluğun belirlenmesinde insanların toplumsal faaliyetlere katılamamalarına işaret etmesi sosyal dışlanma yaklaşımıyla benzerlik taşımaktadır.

Çalışma hayatında ortaya çıkan yoksunluklar gelir düzeyinin göz önüne alındığı mutlak yoksulluk kriterlerinden farklı görülmektedir. Çalışma hayatında işle ilgili hakların elde edilememesi ya da imkânlardan yoksun kalınması bu alanda sosyal dışlanmanın oluşumunu gündeme getirmektedir. İnsanların mevcut işlerinde sosyal korumadan, sosyal güvenlik imkânlarından, sağlıklı çalışma koşullarından yoksun olmaları bu kişilerin bahsedilen imkânlardan ve olanaklardan dışlanmış olabileceklerini göstermektedir. Ayrıca çalışanların mevcut işlerinde iş güvencesi, sigortalılık, iş yeri güvenliği vb. gibi imkânlardan yoksun olmalarının sosyal dışlanmaya ve çok boyutlu yoksunluklara yol açabileceği anlaşılmaktadır.

Çalışanların karar verme süreçlerine katılma ve bu süreçteki ilişkilerle ilgili yoksunlukların anlaşılmasında sosyal dışlanma yaklaşımının önemli olduğu görülmektedir. Bu durum sosyal dışlanma yaklaşımının çalışma hayatında 'katılım' ve 'ilişkilerle' ilgili yoksunlukların anlaşılmasında faydalı olacağına işaret etmektedir.

İnsana yakışır iş kavramının unsurları arasında 'istihdam', 'çalışma haklarını güvence altına alma', 'sosyal korumayı genişletme' ve 'sosyal diyalogu destekleme' gibi dört önemli hedef olduğu görülmektedir. İnsana yakışır iş kavramıyla sosyal dışlanma yaklaşımının kavramsal analizi sosyal dışlanma yaklaşımının çalışma koşulları ve işle ilgili yoksunlukların algılanmasında daha kapsamlı bir çerçeve oluşturduğunu göstermektedir. İnsana yakışır iş kavramıyla hedeflenen unsurlarla ilgili alanlarda oluşabilecek yoksunlukların sosyal dışlanmaya neden olabileceği söylenebilir. İnsanların iş bulamamaları, çalışıyor olmalarına rağmen düşük ücret düzeyi nedeniyle yoksul kalmaları, toplu sözleşme özgürlüğünden yoksun olmaları, zorla çalıştırılmaları, sosyal koruma imkânlarından yoksun ol-

maları, ayrımcılığa uğramaları, vb. olumsuzlukların sosyal dışlanmanın oluşumunda önemli rol oynadığı söylenebilir.

Sonuç olarak sosyal dışlanma yaklaşımının çalışma hayatıyla ilgili yoksunlukların algılanmasında maddi yoksunlukların yanında haklar, imkânlar, katılım ve ilişkilerle ilgili yoksunluklara işaret etmesi bu kavramın mutlak yoksulluk yaklaşımına göre daha kapsamlı bir role sahip olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Alcock, Pete: "Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", Çev. Boran Ali Mercan, **Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar**, Ed. by, Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Ankara, Siyasal Yayınevi, 2011.
- Atkinson, Rob, Simin Davoudi: "Combating Social Exclusion in the Europe: The New Urban Policy Challenge", **Urban Studies**, Vol. 37, No. 5-6, 2000. (Çevrimiçi), <http://usj.sagepub.com/content/37/5-6/1037.full.pdf>, 15 Aralık 2013.
- Barnes, Matt: 'Social Exclusion and The Life Course', **Poverty and Social Exclusion in the Europe**, Edwar Elgar, Cheltenham, 2002.
- Beall, Jo, Laure-Helene Piron: **DFID Social Exclusion Review**, The London School of Economics and Political Science, 2005.
- Budd, John W.: "Achieving Decent Work by Giving Employment a Human Face", International Labour Office, Geneva, 2004.
- Burchardt, Tania, Julian Le Grand, David Piachaud: **Understanding Social Exclusion**, New York, Oxford University Press, 2002.
- Fields, Gary S.: "Decent International labor Standarts and Decent Work: Perspectives From the Developing World", Ed. by. R. J. Flanagan & W. B. Gould IV, **International Labor Standarts: Globalization, Trade, and Public Policy**. Standford, CA, Standford University Press, 2003, pp.61-80.
- Gallie, Duncan and Paugam Serge: "Unemployment, Poverty, and Social Isolation; an Assessment of the Current State of Social Exclusion Theory", **Resisting Marginalization, Unemployment Experience and Social Policy in The European Union**, Ed. by. Duncan Gallie, New York, Oxford University Press, 2004.
- ILO: **Facts on Social Security**, (Çevrimiçi), http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067588.pdf, 09 Nisan 2014.
- ILO: **Decent Work**, Report of the Director General, (Çevrimiçi), <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc87/rep-i.htm>, (1 Nisan 2014).

- ILO: **Decent Work FAQ: Making decent work a global goal**, (Çevrimiçi):
http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/features/WCMS_071241/lang--en/index.htm, (04 Nisan 2014)
- ILO: **Decent Work Agenda**, (Çevrimiçi)
<http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/lang--en/index.htm>. 01 Nisan 2014
- ILO: **Employment Creation**, (Çevrimiçi)
<http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/employment-creation/lang--en/index.htm>. 01 Nisan 2014.
- ILO: **Global Employment Trends 2013: Recovering from a second jobs dip** / **International Labour Office**, Geneva: ILO, 2013.
- ILO: **ILO, Rights at Work**, (Çevrimiçi)
<http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/rights-at-work/lang--en/index.htm>. 01 Nisan 2014.
- ILO: **From precarious work to decent work: outcome document to the workers' symposium on policies and regulations to combat precarious employment**, **International Labour Office**, Bureau for Workers' Activities, Geneva, ILO, 2012. (Çevrimiçi), 12 Şubat 2014.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/meetingdocument/wcms_179787.pdf
- ILO: **'Social Dialogue'**, (Çevrimiçi),
<http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/decent-work-agenda/social-dialogue/lang--en/index.htm>, 2 Nisan 2015.
- ILO: **The Benefits of International Labour Standards**, (Çevrimiçi)
<http://www.ilo.org/global/standards/introduction-to-international-labour-standards/the-benefits-of-international-labour-standards/lang--en/index.htm>. 1 Nisan 2014
- Millar, Jane: "Social Exclusion and Social Policy Research: Defining Exclusion" **Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion Research** adlı çalışmada yayınlanan bölüm, editörler: Dominic Abrams, Julie Christian, David Gordon, Wiley Press, 2007, pp. 1-16.

- Munck, Ronaldo: **Globalization and Social Exclusion: A Transformationalist Perspective**, Bloomfield, CT, USA, Kumarian Press, 2004.
- Pierson, John: Social Exclusion, Editör: **Bent Greve, The Routledge Handbook of the Welfare State**, Oxon, Routledge International Handbooks, 2013.
- Pursey, Stephen: "The Decent Work Agenda: Modernizing the ILO's Mission", *Global Social Policy*, 2002, 2: 5 (Çevrimiçi)
<http://gsp.sagepub.com/content/2/1/5>. 01 Nisan 2014
- Rodgers, Gerry: "What is special about a "social exclusion" approach?", **Social Exclusion: Rhetoric Reality, Responses**, Ed. By. Gerry Rodgers, Charles Gore, Jose B. Figueiredo, International Institute For Labour Studies, United Nations Development Programme, ILO, 1995.
- Rodgers, Gerry: "Decent Work As A Goal For The Global Economy", **International Labour Organization**, Geneva. (Çevrimiçi)
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_079307.pdf , 15 Mart 2014.
- Saith, Ruhi: "Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries", **Working Paper Number 72**, Quenn Elizabeth House, University of Oxford, 2001.
- Schulte, Bernd: "A European definition of Poverty. The fight against poverty and social exclusion in the member states of the European Union", **World Poverty, New Policies to Defeat an Old Enemy**, Ed by. Peter Townsend ve David Gordon, United Kingdom, The Policy Press, 2002.
- Silver, Hilary and Mary Daly: "Social Exclusion and Social Capital: A Comparison and Critique", **Theory and Society**, Springer Publications, Vol.37, 2008.
- Smith, Janie Percy: **Policy Responses to Social Exclusion**, Great Britain, Open University Press, 2000.

Townsend, Peter: "Poverty as relative deprivation: resources and style of living", **Poverty, Inequality and Class Structure**, Ed. by. Dorothy Wedderburn, London, Cambridge University Press, 1974. pp. 15-43.

TUİK: **Yoksulluk**, (Çevrimiçi),

http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?tb_id=23&ust_id=7, 10 Nisan 2014.

